

Без изоставяне на нито един регион и на нито един работник: справяне с предизвикателствата на декарбонизация и модернизация в тежката промишленост на Централна и Източна Европа

Brussels, 20 April 2021 | IndustriAll 127/2021

Синдикатите от Централна и Източна Европа призовават за социално справедлив Зелен договор, който да осигури технологична и цифрова модернизация на индустриалната база в техния регион. Социалният диалог и участието на работниците са основните съставки за постигане на справедлив преход, който да гарантира, че нито един регион и нито един работник няма да са изоставени, докато подготвяме Европейския зелен договор и бързото декарбонизиране към неутрална по отношение на климата икономика до 2050 г.

През следващото десетилетие половината от доменните пещи и химическите крекинг пещи в Европа и една трета от циментовите пещи ще трябва да бъдат заменени или реновирани. Няма време за губене. Сега трябва да се подготви преходът, за да се избегнат каквито и да са кризи, при които работниците и техните общности ще бъдат първите жертви. В Централна и Източна Европа индустриалният преход не може да бъде изключен от двойния енергиен и цифров преход. Понастоящем индустрията в страните от Източна Европа се основава на изкопаеми горива, делът на заетостта в енергоемките сектори е особено висок, а БВП на глава от населението сравнително по-нисък от този в други европейски държави.

Освен това регионът изостава в цифровата трансформация на индустрията, с много ниски нива на плътност на работите в производството, намалена ефективност на иновациите и ограничени технологични възможности за работа от разстояние. Това има отрицателни ефекти не само върху устойчивостта на компаниите в ситуации, подобни на пандемичната криза, но и когато става въпрос за повишаване производителността и рисковете от преместване. Следователно е тревожно, че някои от държавите в региона изостават в задаването на 5G честотни ленти, което само ще влоши ситуацията.

Регионалното измерение заслужава много повече внимание при разработването на индустриалната политика. Всъщност индустриалният и технологичен прогрес има силни агломерационни ефекти, и индустрията (особено нововъзникващите вериги на стойността) има тенденция да се концентрира в по-иновативните, водещи региони. Икономическите различия между регионите са постоянни и дори се задълбочават, което води до положителни цикли в основните региони и порочни кръгове в периферията. Освен това преходът има важно въздействие върху зависимите от въглерода и по-слабо развитите региони. Всичко това води до нарастващ брой „изоставачи“ и „деиндустриализирани“ региони в ЕС (това не са само регионите, които преди са били зависими от въглищата).

В миналото сравнителното предимство, привличащо инвестиции в Централна и Източна Европа, до голяма степен зависи от ниските разходи за труд. Този модел обаче катапултира страните в капана на ниските заплати, което им пречи да прехвърлят технологии и да модернизират своята индустриална база. Компаниите нямат стимули да инвестират в скъпи нисковъглеродни, автоматизирани и

роботизирани технологии, тъй като възвръщаемостта на инвестициите им ще бъде бавна и ограничена, отчасти поради разходите за евтина работна ръка.

Проучвайки възможностите за нисковъглеродни технологии, очевидно те са в големите индустриални хъбове с достъп до нисковъглеродна инфраструктура (като CCS, H₂, възобновяеми енергийни източници и инфраструктура) и са често разположени близо до морските брегове и пристанища, където различните индустрии минимизират разходите и рискове чрез съвместно инвестиране в скъпи проекти. Предвид огромните количества чиста енергия и водород и съответните инвестиции, които ще са необходими за модернизиране на съществуващата индустрия и в Централна и Източна Европа, регионът е изправен пред високи рискове от загуба в прехода поради по-атрактивни места. Нещо повече, инвестициите в нов бизнес са като цяло финансово по-привлекателни от инвестициите в изоставени зони и обновяването на съществуващи инсталации. Капанът на ниските заплати е също така основна причина регионът да изостава в цифровата трансформация на индустрията.

Традиционните въглеродно интензивни индустрии са известни с осигуряване на добре платени, сигурни и стабилни работни места въз основа на участието на работниците и силните колективни трудови договори, при това не само в Централна и Източна Европа. Въпреки че работниците не се придържат към работните места с високо съдържание на въглерод, те са загрижени за някои от новите индустрии и практиките на компаниите за подкопаване правата на работниците и условията на заетост. Те също така са загрижени, че при липса на очакване за промяна и цялостно планиране новите работни места, които се създават като компенсация за загубата на работни места, не са на еквивалентно ниво.

Ние силно вярваме в потенциала за заетост на новите декарбонизирани технологии и индустрии в европейските региони, но настоятелно призоваваме плановете за справедлив преход и възстановяване да бъдат свързани с условието за силен социален диалог със синдикатите и целта за създаване на еквивалентна висококачествена заетост в преходните региони.

Политиките на ЕС, включително пакетът за възстановяване и Механизмът за справедлив преход, ще трябва да осигурят създаването на висококачествени работни места в промишлеността в Централна и Източна Европа, преди пълното прекратяване добива на въглища и въглищната енергия. Пакетът за възстановяване на ЕС трябва също така да предотврати разширяването на вече съществуващата голяма пропаст в цифровизацията на европейската индустрия.

Приветстваме отпускането от Комисията на средства за финансиране от 20% за цифровизация и 37% за свързани с климата разходи, но тези насоки за инвестиции не гарантират, че средствата ще отидат за спешно необходимата модернизация на индустрията. Засега никоя държава-членка не планира да я инвестира в цифровата трансформация на индустрията (предвиждат се други области, като например обществени услуги или инфраструктура). Това е особено тревожно за Централна и Източна Европа, където решенията за цифровизация се вземат предимно от компании поради липсата на национални планове и фондове за цифровизация. Пакетът за възстановяване на ЕС трябва да коригира тази ситуация и да допринесе за развитието на въглеродна неутралност и цифрова индустрия в цяла Европа, ако искаме промишлеността на ЕС да бъде конкурентоспособен лидер в световен мащаб.

Ще бъде важно да се рационализират различните бюджети в рамките на настоящата многогодишна финансова рамка, посветена на цифровизацията, и да се гарантира, че инвестициите са планирани. Програмите, посветени директно на цифровизацията, цифровата инфраструктура и модернизация, следва да вземат предвид и регионалния и промишления обхват. Цифровите цели за 2030 г. трябва да имат силно индустриално измерение и да определят амбициозни етапи за това как най-добре да се

използва синергията между зеления и дигиталния преход, с акцент върху заетостта, квалификацията и ефективността на ресурсите.

Изключително важно е ЕС да използва тази възможност, за да модернизира и трансформира своите индустриални сектори и техните вериги за доставки, така че те да останат конкурентоспособни в свят с по-ниски емисии. Европейската комисия трябва да докаже, че бъдещите енергийни нужди на промишлеността и обществото могат да бъдат задоволени чрез Зелената сделка на достъпни цени. Това изисква силна европейска стратегия за индустриална политика - СТЕ не е само индустриална политика и не е достатъчна за постигане на неутралност спрямо климата. Механизмът за корекция на въглеродните граници трябва да играе роля, но не е магическа пръчка и не трябва да се разглежда като източник на приходи за изплащане на средства за възстановяване. Ние сме загрижени за опасността от фрагментация в рамките на ЕС и нарастващото регионално неравенство в и между държавите.

Също толкова важно е пакетът за възстановяване да подкрепя работниците, да създава прилични нисковъглеродни работни места и да поддържа съществуващите работни места в индустрията, като същевременно помага на секторите да се трансформират. Синдикатите ще играят централна роля за постигането на този резултат, от политическа намеса до колективно договаряне и организиране.

За да се превърне преходът в бъдеще, устойчив и справедлив за работниците, пакетът за възстановяване на ЕС и Механизмът за справедлив преход ще трябва да надгражда и подкрепя инициативи, които гарантират създаването на добри работни места в Централна и Източна Европа преди постепенното спиране на въгледобива и по-специално на електричеството, генерирано от електроцентраля, работеща на въглища.

За да се постигне тази цел, спешно са необходими национални и регионални планове за справедлив преход. За да се гарантира тяхното социално приемане и значение на местно ниво, е от решаващо значение работниците и техните представители в профсъюзите да бъдат изцяло ангажирани в разработването и изпълнението на тези планове. С опустошенията на кризата с COVID-19 пакетите за възстановяване и борба с изменението на климата трябва да отговорят на основните проблеми на работещите хора. Те трябва да дадат приоритет на социалната защита и добрите работни места. Работниците и техните синдикати трябва да седнат на масата, за да се уверят, че това се случва и да се чувстват уверени, че от другата страна ще има добри работни места и процъфтяващи общности. Необходими са амбициозни стратегии за умения и качествени работни места. Правителствата, индустрията, социалните партньори и образователният сектор трябва да работят заедно, за да се уверят, че както съществуващата, така и бъдещата работна сила са добре подготвени за предизвикателствата на двойния преход.

За да се гарантира справедливата трансформация на регионите, които в момента са зависими от тежката индустрия в Централна и Източна Европа, националните планове за възстановяване, плановете за справедлив преход и финансирането за модернизация трябва да включват следното:

- **Укрепване на социалния диалог** - работниците и техните синдикати трябва да седнат на масата, за да се чувстват уверени, че ще има добри работни места и процъфтяващи общности от другата страна. В много държави има значителни проблеми с ерозията на социалния диалог и правителствените атаки срещу синдикатите (в Словакия, Унгария и др.). За постигане на Зелената сделка са спешно необходими национални и регионални планове за справедлив преход. За да се постигне конкурентна цифрова икономика и промишленост, националните планове за цифровизация са задължителни. За да се гарантира тяхното социално приемане и

значение на местно ниво, е от решаващо значение работниците и техните представители в профсъюзите да бъдат изцяло ангажирани в разработването и изпълнението на тези планове. Участието на синдикатите трябва да бъде задължително условие за европейското финансиране. Силното правно укрепване на структурите за социален диалог и правата на синдикатите ще бъде от решаващо значение за това синдикатите да играят реална роля в прехода на пазара на труда.

- **Устойчива индустриална стратегия** на европейско, национално и секторно ниво, която е в състояние да постигне двойния зелен и дигитален преход и да привлече устойчиви инвестиции в най-добрите налични технологии, инфраструктура, обновяване и трансфер на технологии към Централна и Източна Европа. Тези стратегии трябва да се подсилват взаимно и да са в съответствие с целите и програмите за подкрепа на ЕС. Жизненоважно е активното включване на социалните партньори в разработването на стратегиите, които ще оформят тяхното бъдеще.
- **Осигурете равни условия на световните пазари:** ЕС трябва да се съсредоточи върху предпазните мерки - да въведе механизъм за регулиране на въглеродните граници, да разшири предпазните мерки в стоманения сектор - след юни 2021 г., за да запази конкурентоспособността на компаниите от ЕС в света.
- **Уверете се, че регионалните и секторни обстоятелства са отразени в преразглеждането на СТЕ и пакета „Приспособяване към 55“** - регионална гъвкавост и др. Приемане на по-справедливи правила за разпределяне на квоти за емисии, като се отчита специфичната роля и значението на стоманодобивната промишленост за европейските страни. С дългите инвестиционни цикли, обикновено от 20 до 40 години, тежките индустрии изискват предсказуемост. Докато целта за неутралност спрямо климата до 2050 г. дава яснота за следващия инвестиционен цикъл и междинните цели са необходими, за да се гарантира нейното постигане, неочакваното затягане относно междинните цели може да създаде блокирани активи и да застраши тяхната глобална конкурентоспособност.
- **Разработване на цялостни планове за създаване на работни места и трансформация,** за да се осигури справедлив преход и да се подкрепи една **устойчива на бъдещето индустриална политика** - чрез инвестиции в най-добрите налични технологии в региона, обновяване и трансфер на технологии и използване на критерии за обществени поръчки. В отговор на „Зелената сделка“ на ЕС, призивите за стратегии за суровини и индустриална политика за отворена стратегическа автономия, има потенциални, специфични възможности за работа за индустриите в Централна и Източна Европа, които трябва да бъдат използвани. Липсата на наследени технологии в региона също може да бъде предимство, тъй като дава възможност за дигитална трансформация без инерцията на остарелите системи. С други думи, в много случаи може да бъде по-лесно да се построи фабрика с най-новите налични технологии от нулата, отколкото да се промени остарялата технология във фабрика, където тя вече е била използвана. Необходими са обаче ясни национални планове за трансформация, за да се гарантира, че компаниите наистина инвестират и създават тези зелени и цифрови работни места и помещения за работа. Жизненоважно е тези планове за трансформация да са обвързани със силен социален диалог и създаване на висококачествена заетост.
- **Инвестиция** - има значителни нужди по отношение на инфраструктурата в региона. И по-общо казано, декарбонизацията на енергоемките индустрии изисква преосмисляне на ресурсите - напр. първия призив към иновационния фонд на СТЕ показва огромен дефицит - според Европейската комисия (DG GROW) проектите на стойност 20 млрд. евро предлагат приблизително 2 млрд. евро налични средства. Как могат да се запълнят тези инвестиционни празнини? Ще се даде приоритет на „периферните индустриални региони“? Новосъздаденият Фонд за справедлив преход е крайъгълен камък, но за наше съжаление наличните суми не

отговарят на предизвикателството за декарбонизация на индустрията и предотвратяване на декарбонизацията, превеждаща се като деиндустриализация. Огромни инвестиционни празнини има в дигиталната трансформация на индустрията в региона, тъй като за момента само компаниите решават дали да инвестират или не, без каквито и да са национални планове или национални фондове, които да ги подкрепят. Спешно са необходими конкретни насоки, както и структури за наблюдение и прилагане, за да се гарантира, че средствата за възстановяване на ЕС ще стимулират двойния цифров и зелен преход на индустрията. В крайна сметка инвестициите в двойния цифров и зелен преход трябва да се разглеждат не като разходи, а като възможности, чиито ползи - устойчивост, дългосрочна конкурентоспособност и заетост - ще бъдат възстановени в дългосрочен план.

- **Справяне с разпределителните ефекти на декарбонизацията** - енергийната бедност е страховита реалност в много страни от Централна и Източна Европа още днес. През 2019 г. 30% от домакинствата в България не могат да си позволят да поддържат своя дом топъл, непосредствено следвана от Литва, където процентът на домакинствата е 26,7% (Евростат, 2019). Достъпността на енергията и нисковъглеродните продукти за домакинствата с ниски и средни доходи са предпоставки за справедливия преход, докато достъпът до богати и надеждни чисти енергийни източници на ниски цени е жизненоважен за конкурентоспособността на големите индустриални потребители на енергия. Договорите, свързани с въглерода, за разлика могат да изиграят основна роля за смекчаване на въздействието от нарастващите производствени разходи.
- **Добре финансирани активни политики на пазара на труда** - няма „универсален за всички“ модел за работниците, засегнати от декарбонизацията. Необходим е набор от инструменти, както при всяка форма на икономическо реструктуриране. Индивидуалните планове и силните умения и образователни политики са жизненоважни. Прилагайте правилна оценка на социалното и икономическото въздействие на последиците от индустриалната трансформация върху заетостта, секторите и регионите. Използвайте своевременно правата за информация и консултация, за да се подготви работната сила за предстоящите предизвикателства. Избягвайте масови съкращения, като своевременно предвиждате промяна (ранно пенсиониране, вътрешна мобилност вътре в компанията). За служителите, които трябва да напуснат компанията, организирайте плавен преход от една работа на друга, като използвате индивидуализиран подход.
- **Уменията и плановете за обучение са жизненоважни** - да се преодолеят съществуващите пропуски в уменията и да се отчетат по-добре потребностите на пазара на труда и предоставянето на умения. В контекста на двойния зелен и дигитален преход повишаването на квалификацията и преквалификацията (особено дигиталните умения) ще бъдат жизненоважни. **Превръщането на преквалификацията и преназначаването в споделена отговорност на всички: компании, социални партньори, регионални агенции за развитие, публични служби по заетостта, власти.** В Централна и Източна Европа липсата на квалифицирана работна ръка трябва да се разбира в контекста на капана на ниските заплати. Процентът на завършилите точни науки (STEM) в региона средно за Европа е около 25%, а в някои случаи, като Румъния, Словения, Литва или Естония, е дори по-висок. Регионът обаче е изправен пред огромно изтичане на мозъци, защото много завършили решават да напуснат родните си страни за по-добре платени работни места в Западна Европа.
- **Социална защита** - създаване на защитни мрежи за социална защита за работници, чиито работни места ще бъдат изложени на риск (напр. с по-силни национални системи за социално осигуряване и засилено трудово законодателство). ЕС трябва да удължи временните мерки за финансиране на безработица като SURE, доколкото е необходимо.

- Реалните заплати трябва да се увеличат, като се осигури справедлив дял от нарастването на производителността и подкрепа за възстановяване, водено от заплатите. Икономическото сближаване също трябва да бъде подкрепено от стратегии за насърчаване доближаването на заплатите между Източна и Западна Европа и чрез предотвратяване използването на нивата на заплатите като механизми за вътрешно приспособяване. Това трябва да се комбинира със стратегии, насочени към увеличаване на обхвата на колективното договаряне, по-специално чрез насърчаване на синдикалното организиране.

ЕС трябва да използва възможността да модернизира и трансформира своите индустриални сектори и техните вериги на доставки, така че те да останат конкурентоспособни в свят с по-ниски емисии, като същевременно е начело на глобално ниво. Нуждаем се от надеждни пътеки, които да превеждат целите на ЕС към реалността на място. Справедливият преход ще бъде жизненоважен, за да спечели доверието на милионите хора, работещи в европейската индустрия. Това е още по-важно в страните от Централна и Източна Европа, които са били свидетели на масивни политически и икономически трансформации през последните десетилетия, като същевременно все още се оказват в капана на ниските заплати и са силно зависими от големи чуждестранни компании. Време е да се изгради оптимистично бъдеще за настоящата и бъдещата работна сила на регионите. Европейското териториално сближаване ще улесни социалното сближаване в Европа. Без подкрепата на работниците декарбонизацията в тежката промишленост на Централна и Източна Европа ще се провали! ЕС се нуждае просто от преход към нисковъглеродна икономика, която да доведе до устойчив просперитет, споделен от всички.